

УСТАНИЧКЕ БОРБЕ У ТОПЛИЧКОМ КРАЈУ У ТОКУ 1806. ГОДИНЕ

Апстракт: *Први српски устанак 1806.године на подручју Топлице ретко је обрађивана тема у нашој историографији. Мало је познато да је Прокупље два пута ослобађано 1806.године и да је велики број Топличана ступио у устаничку војску. Многи од њих постали су знаменити јунаци у бројним бојевима, а двојица, Риста Исаиловић и Нешко Поповић, посебно су се истакли и постали војводе.*

Кључне речи: *Устанак, Делиград, Топлица, Прокупље, Куриумлија, паљевина Прокупља, миграција Топличана.*

У току десетогодишњих борби српских устаника подручје југо-источне Србије играло је веома значајну улогу, много већу него што је то нашло одговарајуће место у нашој историографији. Тек су радови академика Стојанчевића допринели да се учешће ових крајева у српској ослободилачкој борби боље расветли.

У административном уређењу Турске подручје Топлице се налазило у саставу Лесковачког пашалука, на чијем челу се налазио Шашит – паша. На овом простору је за време устанка било више народних буна, а на подручју топличког краја вођено је и неколико бојева. У тим борбама учествовало је на хиљаде бораца са овог подручја, од којих су многи постали знаменити јунаци, бимбаше и

војводе и остали трајно записани у историји Првог српског устанка.

Пошто се стално ослобођена устаничка територија налазила северно од линије Пирот – Ниш – Прокупље, то је подручје Топлице имало одређене специфичности. Пре свега, оно је неодољиво подсећало на једну стално немирну и узбуњену крајину, са честим нападима и противнападима зараћених страна. Територија је често мењала господара а становништво је перманентно било изложено ратним пустошењима и страдањима. То је имало за последицу једну сталну и бројну миграцију становништва, које се, тражећи сигурност, какву такву, селило на север, у Београдски пашалук, у срце устаничке територије. Топличани су

се најчешће насељавали на подручју Левча, Темнића и Белице, а њихове бројне колоније су се налазиле и у околини Београда. А све што је било способно за оружје одлазило је у Делиград и ступало у устаничке јединице.

О том сталном приливу нових бораца са ових подручја речито пише знаменити Стефан Живковић – Нишлија, учесник у првој дипломатској мисији српских устаника у Цариграду. У писму својим колегама Чардаклији и проти Лазаревићу из Шопића од 5. децембра 1805. године он наводи: „И навалили људи из Влашке и из Турске, али су без оружја и без трошка, а јесмо врло ради да имамо овакве људе... И ја би велико јунаштво са њима учинио.“⁵⁵ Као добри познаваоци локалних прилика и терена, ови људи ће касније бити главни водичи и путовође српским одредима који су надирали ка Нишу, Прокупљу и Пироту и даље на југ ка Лесковцу и Власини. И не само као водичи, већ и као храбри борци и команданти, који су стекли славу показавши јунаштво и вештину командовања тако да су им имена остала трајно запамћена.

*Први озбиљнији продори устаника у
Лесковачки и Нишки пашалук*

Све до краја 1805. године, главне устаничке борбе вођене су на територији Београдског пашалука, који је до краја те године, са изузетком београдске тврђаве и коначно очишћен. Устанак се тада

налазио на раскрсници. Требало је одлучити да ли ће се стати на границама Београдског пашалука и бранити освојено или ће се кренути у офанзивна дејства и даље ширити слободну територију и ослобађати српски народ ван београдског пашалука.

Ове дилеме су разрешене на скупштини устаничких старешина која је одржана у Смедереву новембра 1805. године, на којој је усвојена стратегија даље борбе и утврђени најважнији циљеви. Нема сумње да су ове одлуке имале далекосежне последице. Усвојена је пре свега офанзивна стратегија борбе, донета је одлука да се више не признаје турска власт, да се створи и опреми српска војска, да се у ту војску приме и Срби изван Београдског пашалука и да се Београд освоји на јуриш. Свакако један од најзначајнијих одлука била је да се војна дејства пренесу на суседне области и да се уместо пасивног чекања турских напада, ради успешнијег вођења рата, како су то сликовито рекли: „... Упадне на земљиште изван Београдског пашалука и похватају згодна места за одбрану и утврде.“⁵⁶

Ту офанзивну стратегију даљег развоја устанка, већ поменути Стефан Живковић – Нишлија, који је такође учествовао на скупштини у Смедереву, језгровито је дефинисао речима: „Боље је да ми Турке на њиховом земљишту разбијемо, него да их дочекујемо на нашем.“⁵⁷ У

⁵⁶ Исто, стр. 303

⁵⁷ Р. Костић: Стефан Живковић Нишлија, истакнути учесник првог српског устанка, Пешчаник бр. 2, Ниш, 2004. стр. 75

⁵⁵ М. Вукићевић: Карађорђе II, Београд 1912. стр. 302, 303

сваком случају, одлуке скупштине у Смедереву имале су пресудан значај за даљи развој догађаја у југоисточној Србији.

То се најбоље видело већ почетком 1806. године, када је почела реализација усвојених одлука у Смедереву. Већ почетком јануара 1806. године на удару се нашао Лесковачки пашалук. Наиме, на Богојављање, 7. јануара 1806. године, устаничка војска из неколико нахија, под командом Младена Миловановића, Станоја Главаша, Стевана Јаковљевића из левачког краја, кнеза Јевте из Обрежа и других вођа, прешла је преко Западне Мораве и ударила на Крушевачку нахију. Лесковачки Шашит – паша је покушао да им се, са војском сакупљеном на брзину супротстави, међутим био је потучен и за непуних недељу дана устаници су заузеле целу Крушевачку нахију. Већ средином јануара ова војска је кренула према Нишу и почела је да му се опасно приближава.⁵⁸

У том тренутку, веома осетљивом за Турке, када је Шашит – паша потучен а у Нишу још није сконцентрисана значајнија војна сила, Турци су употребили свој резервни и увек ефикасни адут за борбу против хришћана – Арнауте из Топличког краја, Горње Јабланице, Лаба и Гољака, који су увек били спремни да зарад пљачке и насиља ударе на невернике. И тако је од Куршумлије низ Топлицу кренула ордија арнаутског башибозука са намером да

удари у бок српским устаницима који надиру према Нишу.

Због те неочекиване опасности део устаничких снага, под командом Станоја Главаша извучен је са нишког правца и упућен у Топлицу, што је неминовно довело до успоравања напредовања према Нишу, које се успешно развијало и већ било крунисано заузимањем Алексинца. О борбама деташованих српских снага у Топлици под командом Станоја Главаша почетком 1806. године имамо врло оскудне податке. Као прво, тешко је одредити тачне датуме, лоцирати места на којима се водила борба и тачно утврдити да ли су тада освојени Прокупље и Куршумлија или пак само Куршумлија.

Оно што је неспорно, то је чињеница да су код Куршумлије Арнаути потучени и одбачени преко Преполца у долину Лаба и да је Куршумлија том приликом заузета. О борбама код Куршумлије М. Вукићевић наводи да су Арнаути били „страшно потучени“.⁵⁹ Нешто слично јављају и аустријски доушници наводећи да су Турци код Куршумлије били „јакно много потучени“ и да се због тога устанак у овим крајевима јакно брзо и успешно шири.⁶⁰

О томе када је била борба код Куршумлије извори се већ не слажу. Пишући о борби на Куршумлији, Петар Радовановић наводи да су оне биле „около Ђурђевог дана“ и да су се после тога Турци повукли ка

⁵⁸ В. Стојанчевић: Србија за време првог српског устанка 1804 – 1813, Лесковац 1980, стр. 71

⁵⁹ Вукићевић, н. д. стр. 356/7

⁶⁰ А. Ивић: Списи Бечких архива о првом српском устанку, год. III, Београд 1937, стр. 81

Приштини и Лабу.⁶¹ Насупрот њему, напред наведени аустријски извор наводи да су ове борбе биле марта месеца. Такође аустријски извор наводи да се више села дигло на устанак и да је дошло до више крвавих сукоба.⁶²

Колико су борбе у Топлици биле значајне по својим последицама сведочи и писмо које је Карађорђе послао црногорском владици Петру I од 29. маја 1806. године. У том писму Карађорђе описује српске победе над Алијом Гушанцем и Пазван оглуом као и о борбама у Топлици, изричито наводећи: „... и некоје немирне Арнауте возбужене на Куршумлији шчастливо разбили / јесмо /”.⁶³

О томе да ли је овог пута заузимано и Прокупље, нисмо сасвим сигурни. Неки истраживачи, као на пример Стојанчевић, тврде да је приликом овог упада у Топлицу почетком 1806. године заузето и Прокупље, међутим не наводе се поуздани извори за ову тврдњу. Једино је сигурно: поред освајања Куршумлије, победе над Арнаутима и продора у Лаб, један мањи одред ове војске доспео је до села Дубова код Житорађе, на самој вододелници између Топлице и Пусте Реке и тиме се сасвим приближио и самом Лесковцу.⁶⁴

Пошто је овај значајан упад у Топлицу почетком 1806. године имао карактер једне замашне и веома успеле диверзије у позадину турског

распореда, снаге устаника су биле недовољне да заузето подручје дуже задрже и консолидују своју власт у њему. Због тога су постепено почеле српске снаге да се извлаче преко Јастрепца, и концентришу у новоизграђеном утврђењу ког Делиграда. Заједно са војском повлачио се и велики број локалног српског становништва, углавном у Левач, Белицу и Темнић, док су се мушкарци вични оружју кретали према Делиграду. Са овим снагама повлачио се и један број становништва из Лесковца и околине на челу са лесковачким кнезом Момиром Стојановићем, који ће у устаничкој Србији достићи значајан положај.⁶⁵ Са овим повлачењем српске устаничке војске и локалног становништва из Топлице и лесковачког краја, почиње један веома значајан процес сталних миграција са овог подручја према северу који ће највећег маха узети у 1809. години после пораза на Чегру и трајаће све до слома устанка 1813. године.

Делиградско утврђење као основа за ширење устанка на југу Србије

Када су у јануару 1807. године у складу са општим смерницама Скупштине у Смедереву кренуле према југу, устаничке вође су имале на уму и један врло важан закључак са ове скупштине, да поред осталог, „ похватају згодна места и да их утврде „, очигледно са намером да се створе утврђења двоструке намене. Прво као одбрана прилазима Београдском

⁶¹ П. Радовановић: Војне Срба са Турцима, Београд 1852, стр. 28

⁶² А. Ивић, Исто

⁶³ Л. Арсенијевић: Историја српског устанка, I, Београд, 1898, стр. 235

⁶⁴ В. Стојанчевић, н.д. стр. 71.

⁶⁵ С. Димитријевић: Стрела, Лесковчани у првом срп. устанку, Лесковац, 1954, ст.9

пашалуку и срцу устаничке територије и друго, као операцијска основа за даљи продор према дубини Турске, нарочито према територијама насељеним српским становништвом.

Зато је у устаничкој војсци која је продирала на југ према Нишу било и доста војника који су били вишни инжињеријским радовима. Њих је предводио капетан Вуча Жикић, знаменита и значајна личност, човек које ће изградити Делиград, бранити га и после годину дана погинути на његовим бедемима. Вуча Жикић или Џика, како га назива Петар Јокић⁶⁶ био је родом из Маврова у Македонији, па је по том крају имао надимак "Рекалија", како су се тада називали људи из те области. Као капетан дошао је у устаничку Србију из аустријске војске и учинио драгоцене услуге својим знањем, енергијом и храброшћу. Цела делиградска епопеја нераскидиво је везана за капетана Вучу Жикића.

Продирући на југ устанички команданти су на Жикићев предлог, одабрали место на Цариградском друму између Ражња и Алексинца и ту почели изградњу првог објекта пољске фортификације ради запречавања продора турској војсци ка северу. Постепено се од почетног објекта развио цео систем утврђења, са ослонцем на Јужну Мораву и тако је створена моћна брана према северу и велики логор за прихват војске у случају повлачења. Цео тај систем ће се уобичајено звати делиградски шанац и постаће права легенда међу српским устаницима. Пишући о њему

⁶⁶ П. Јокић, Казивање о српском устанку 1804., Београд 1980, стр. 233

Милан Ђ. Милићевић је приметио: "Од 1806. до 1813. године Делиград је доиста био страшно место за све турске војске."⁶⁷

Делиград је постао и право стециште побуњеног народа из целе југоисточне Србије. Пироћанци под вођством бимбаше Мите и Маринка Пиротског, као и Ранче Пироћанца, почетком маја нападају Турке око Пирота, нападају и пљачкају Ак Паланку (Белу Паланку), а потом на вести о припремама за турску офанзиву повлаче се из Понишавља у Делиград.⁶⁸ Из околине Ниша стижу борци под командом Марка Теодоровића Абдуле из Матејевца и бимбаше Николе Поповића из Ниша. Приликом Главашевог повлачења из Топлице са њим се повукао и већи број Топличана којима у Делиграду командује бимбаша Риста Исајловић и Станоје Милијановић из Прокупља, као и бимбаша Нешко. Командовали су кнез Момир Стојановић и бимбаша Стреља.⁶⁹

Делиград је постао право зборно место не само устаника из Београдског пашалука већ и целог побуњеног народа југоисточне Србије. У њему је врло као у кошници. По цео дан се изводила војна обука са новим борцима, неуморно копали нови шанчеви и утврђивали постојећи. Већ су допирале вести да се у Нишу концентрише велика турска војска под скадарским Ибрахим - пашом.

⁶⁷ М. Милићевић, Краљевина Србија, Нови крајеви, Београд 1884, стр. 49

⁶⁸ Б. Лилић, Историја Пирота 1, Пирот 1994, стр. 49

⁶⁹ В. Стојанчевић, Први српски устанак, Београд 1994. стр. 164

Када је у исто време запретила и опасност од војске босанске властеле на Дрини и када је Карађорђе похитао на Дрину, команду на Делиграду преузео је Петар Добрњац и убрзано наставио припреме за предстојећу битку.

Нема сумње да је 1806. година најсрећнија година у десетогодишњем трајању српског устанка. Задобијене су две сјајне победе, на Мишару и Делиграду, обе у лето 1806. године, обе значајне и са далекосежним последицама. На Мишару је за дуже време отклоњена опасност са запада. На Делиграду је тешко поражена турска румелијска војска и нанети су јој тешки губици који се цене на 3000 људи.⁷⁰ Међутим, значај победе на Делиграду није само у томе што је отклоњена опасност од напада турске војске са југа према Београдском пашалуку, већ што је са том победом отворен пут да се устаничке дефинитивно пренесу у најближу околину Ниша, што ће трајати све до слома устанка 1813. године.

Други продор устаника у Топлици и заузимање Прокупља

Док су још трајале жестоке борбе око делиградских шанчева, док се шестонедељна битка приближавала свом врхунцу и, по Србе, повољном раслету, Карађорђе је, хитајући са Мишара према Делиграду, наредио да се један одред под командом Станоја Главаша извуче из Делиграда и упути

према Прокупљу и тако удари у бок и позадину турске војске.⁷¹

Ово је била сјајна оперативна идеја Карађорђа, који је желео маршманевар преко Топлице и Прокупља са претњом према Нишу. Он је директно запретио турској главнини која се налазила пред Делиградом.

Одмах по добијању наређења, Главаш је већ прве наредне ноћи, другог септембра са одабраним одредом од 2.500 пешака и 500 коњаника напустио Делиград и запутио се према Јанковој Клисури одакле је имао намеру да се обронцима Јастребца неприметно примакне Прокупљу и изненада нападне град. Имао је добре водиче међу борцима који су били родом из Топлице и одлично познавали сваку стазу и богазу а и сам Главаш је почетком године већ војевао на том терену. Од Топличана који су кренули са Главашем, Анта Протић посебно истиче попа Маринка родом из околине Прокупља, који се још пре устанка, као и Јанићија Милутиновић, рођеног Прокупчанина, који се истакао јунаштвом још на почетку устанка 1804. године.⁷²

Главашев одред је бројао свега 3.000 људи, што је сасвим довољан број за изненадне препаде и тајне маршове. Већи број би био мање покретљив и лакше уочљив и ефекат изненађења би тешко био постигнут. Од ојачања у наоружању имали су само један лагани трешњеви топ окован гвозденим обручима. До Прокупља је имао пет ноћења, да би

⁷⁰ М. Борђевић, Ослободилачки рад српских устаника 1804-1806, Београд 1967, стр. 338

⁷¹ А. Протић, Повесница од почетка времена Војда српског Карађорђа Петровића, Споменик СКА, бр. 19. стр. 5

⁷² Исто

шесте ноћи између 7. и 8. септембра стигао пред Прокупље и опсео град.

Постоје два основна извора за овај поход, из којих се може до детаља реконструисати заузеће Прокупља. То је већ наведено дело А. Протића, као и један писани извештај Петра Новаковића Чардаклије, урађен непосредно после ових догађаја.⁷³

Увече 7. септембра Главаш је већ опколио Прокупље са три стране, са севера, запада и југа. Намерно је остављена слободна само источна страна према Нишу, тако да су Турци имали слободан правац за повлачење. То је било смишљено урађено, лукавошћу старог хајдучког харамбаше Главаша, јер он је на пар километара од Прокупља према Нишу поставио јаке заседе, тако да је свако ко се усудио на повлачење према Нишу унапред био осуђен на пропаст.

Са првим мракком Срби су са три стране, према унапред договореним сигналимa напали на град у исто време. Ефекат изненађења је био потпун. На самом крају вароши постојало је мање утврђење типично за турске паланке од палисада ојачане фашинама и одмах по српском нападу у то утврђење се затворила посада са мањим бројем Турака и Арнаута који су пружали огорчени отпор из својих кућа.

У једном се слажу сви извори, отпор који су пружили Турци био је храбар и огорчен. Борили су се такорећи до последњег метка. Утврђење је заузето тек када су устаници успели да једним срећним поготком запале турско складиште

муниције. Индивидуални отпор по кућама у граду је сломљен тек када су запаљене турске куће, што је довело до пожара ширих размера, тако да је град практично те ноћи изгорео. Оно мало Турака и Арнаута који су успели да се пробију према Нишу, користећи мрак и гужву, било је десетковано од стране српских заседа. Само су жене са децом пропуштене да наставе пут према Нишу.⁷⁴

У тој тешкој ноћној борби Срби су имали значајне губитке. Погинуло је и рањено 50 устаника. Погинуо је и један путовођа, поп Милан Рибничанин. Рањени су били командант коњице Кода из Прова и сам Главаш, додуше лако. Губици Турака и Арнаута били су далеко већи. Међу погинулим био је и главни заповедник Прокупља, млади Арнаутин Тахир - бег.

Пошто је главни део града Прокупља на левој обали Топлице изгорео, Главаш је рањенике сместио у неколико преосталих кућа на десној обали реке, а са својом војском је одмах наставио са гоњењем непријатеља према Куршумлији. Иако је његов главни циљ био угрожавање Ниша са бока, он ипак није имао довољно снаге за тако замашан задатак. Већ сутрадан је српска коњица ушла у напуштену и небрањену Куршумлију. Када је пристигла пешадија, наставили су са продором у Лаб, а неке Главашеве јединице стигле су и до Бањске.

Овај продор, остварен у најосетљивијем тренутку битке код Делиграда довео је до новог прилива

⁷³ А: Гавриловић, Српски упад у Топлицу и Лаб 1806. Београд 1906. стр. 47.

⁷⁴ Исто, стр. 63, М. Марковић, Толица у прошлости, Ниш, 1932. стр. 54, 55.

добровољаца из ових крајева у устаничку војску. Остала су записана имена бораца из околине Куршумлије који су се до краја устанка непрекидно тукли са Арнаутима из Шаље и Горњег Лаба под обронцима Копаника. Све до слома они су као прави граничари чували и успешно бранили ову границу од Арнаута. Међу њима посебно су се истицали Ћира Мијаиловић из Штаве, Миливоје и Давид Мијаиловић из Мрче, писар Гаврило и брат му Петар, синови попа Јована Смилића из Сеоца и њихов бимбаша Радисав Малкић из Штаве. На неки начин, то су били први граничари нове устаничке Србије.⁷⁵ Занимљива је чињеница да су у својим сеобама и запоседањима Топлице, које је трајало до средине 19. века, Арнаути успели да освоје и населе скоро цео Косанички срез али никада нису успели да освоје и населе се у подручје око села Штаве, Лукова, Мрче, Сеоца и Бабице. Када је 1877. године српска војска ослободила Топлицу у овим селима је затекла искључиво српски живаљ.

Из Топлице је потекло и доста знаменитих јунака који су се истакли у току устанка. Риста Исајловић и Нешко Поповић су постали војводе и неспорни предводиоци Топличана у борбама. Стално су били настањени у Крушевцу и још 1812. године се у Карађорђевог деловодном протоколу њих двојица помињу као парничари са становницима Крушевца око коришћење неких ливада.

⁷⁵ В. Стојанчевић, Први и други српски устанак 1804-1815, у едицији "Знамените битке и бојеви српске и црногорске војске" 1, Београд, 1998, стр. 445

У казивањима Карађорђевог буљубаше Петра Јокића, помињу се два Спасића из Прокупља као јунаци. Старији, Ђорђе Спасић, имао је чак 70 година, када се истакао у познатој борби на Суводолу, на Пештеру, када је Карађорђе поразио војску паше из Пећи. Живећи у Прокупљу, Ђорђе Спасић добро је научио арнаутски језик и у току борбе је својим командама уносио забуну у редове Арнаута, који су чинили главнину војске пећког паше. Лично је заробио већи број непријатељских војника о чему Јокић приповеда: "И многи му се бегу придавали, но он је њи шиљао Карађорђу."⁷⁶ Ако се зна да је Јокић био један од најближих и најоданијих Карађорђевих људи, командант његове гарде, јунак који се у устанку налази увек онде где је било најжешће и носио отворене ране до краја живота, онда се његова казивања могу прихватити са пуним поверењем.⁷⁷

Други занимљив спомен знаменитих Топличана за време устанка оставио је Анта Протић, који је у устанку учествовао од првих дана и као писар био је добро обавештен о догађајима и људима. На захтев српских власти Протић је 1853. године написао "Повестницу од почетка времена вожда србског Карађорђа Петровића" у којој је описао најзначајније догађаје и људе од почетка до краја првог српског устанка. У наведеној "Повестници", Протић износи јунаштва двојице Прокупчана, Косте Спасића и Станоја Милијановића. За Косту Спасића

⁷⁶ Казивање о српском устанку, Београд 1980. стр. 289-290.

⁷⁷ М. Ђ. Милићевић, Поменик знаменитих људи, Београд 1888, стр. 215

наводи се да је био брат капетана Јованче Спасића и да се својим јунашвом истакао у борби на Прову, поред Дунава, када су Срби и Руси заједнички поразили надмоћнију турску војску. Коста Спасић је у тој борби јуначки погинуо и сахрањен је код цркве у Поречу.⁷⁸

Протић са много више детаља описује и јунаштва Станоја Милијановића, једног од ретких Прокупчана, који је у устанку учествовао од самог почетка 1804. године. Он детаљно описује његов подвиг у првим борбама око Београда 1804. године, када је Милијановић био тешко рањен и успео да се сав у ранама са сабљом у руци пробије из турског окружења. Милијановић је преживео устанак и у Кнежевини Србији дуго био ђумруклија (цариник) у Београду. Последњи пут се помиње 1846. године.⁷⁹

Велика је штета што до сада нису извршена шира истраживања о учешћу Топличана у устанку, јер само делимичним увидом у разноврсну, мада скромну грађу из овог периода, могу се наћи бројна имена људи из Топлице, њихово учешће у борбама, живот у устаничкој Србији, привредна делатност, па и патње и страдања.

Топличане налазимо у Карађорђевим деловодним протоколима као ратнике, команданте али и као парничаре, као што је Боца, досељен из Прокупља у Јагодину који одбија да плати дуг. Налазимо и бројне документе о борбама са Турцима, нарочито код 5. граничног

пункта који се налазио код села Вабице у горњем току Топлице, где су стално трајале пограничне чарке које би понекад прерасле у праве битке, које би се завршавале паљевинама села, српских и арнаутских.⁸⁰ Нарочито су честе биле борбе са прокупачким командантом турске посаде Шаћир - бегом, који је имао јак одред од неколико стотина коњаника са којима је, ради освете за попаљено Прокупље, често упадао на устаничку територију на Јастребцу, где би га обично дочекивали и одбијали Топличани под командом Ристе Исаиловића.⁸¹

Налазимо Топличане и као избеглице, који су се после слома устанка, са већином избеглог народа из Београдског пашалука нашли на територији Аустрије у Земуну и околини. Тамо су избегли из страха од турске освете због учешћа у устанку. Поред осталих избеглих Срба, налазимо имена Ђорђа Димитријевића из Блаца, Стојана Степановића из Прокупља, Неше Стојковића из Прокупља итд.⁸²

На крају треба истаћи да је значајније учешће Топличана у устанку уследило тек после великих борби у Топлици током 1806. године и од тада они се масовније укључују у устаничку војску, делећи судбину побуњеног народа Београдског пашалука.

⁸⁰ Р. Петровић, Први српски устанак, Акта и писма на српском језику, књига 1, Београд 1977, стр. 378

⁸¹ Исто

⁸² Протокол избеглих из Србије у Земуну 1813. годин, Зборник Историјског музеја Србије бр. 8/9 1972.

⁷⁸ Споменик Српске краљевске академије, бр. 19. Београд 1892, стр. 1-27

⁷⁹ Исто